

HOTĂRÎREA CURȚII CONSTITUȚIONALE
Cu privire la constituționalitatea articolului 1 alineatul
(4) din Legea nr. 344-XIII din 23 decembrie 1994 privind statutul
juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri)

Nr.35 din 21.12.95

Monitorul Oficial al R.Moldova nr.2-3/35 din 11.01.1996

* * *

În numele Republicii Moldova

Plenul Curții Constituționale a Republicii Moldova în componența:

Pavel Barbalat - președinte

Nicolae Chiseev - judecător

Nicolae Osmochescu - judecător

Eugen Sofroni - judecător

Gheorghe Susarenco - judecător

Ion Vasilati - judecător

Ludmila Zadorojnîi - grefier

cu participarea domnului Vasile Nedelciuc, deputat în Parlamentul Republicii Moldova, Blocul Țăranilor și Intelectualilor, domnilor Victor Cecan, deputat în Parlamentul Republicii Moldova, președintele Comisiei juridice, pentru numiri și imunități a Parlamentului, și Tudor Angheli, deputat în Parlamentul Republicii Moldova, vicepreședintele Comisiei pentru politica externă a Parlamentului, reprezentanță ai Parlamentului Republicii Moldova, în baza articolului 135 alineatul (1) litera a) din Constituția Republicii Moldova, articolului 4 alineatul (1) litera a) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și articolului 16 din Codul Jurisdicției Constituționale, a examinat în ședință plenară deschisă sesizarea domnului V. Nedelciuc, deputat în Parlamentul Republicii Moldova, cu privire la constituționalitatea articolului 1 alineatul (4) din Legea nr. 344-XIII din 23 decembrie 1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri).

Sesizarea sus-numită este făcută conform articolului 251 din Legea cu privire la Curtea Constituțională și Curții Constituționale din 24 noiembrie acceptată spre examinare în fond și inclusă în ordinea de zi a Curții Constituționale, potrivit atribuțiilor sale constituționale.

Examinînd sesizarea în cauză, audiind argumentele părților, expuse în ședința plenară, precum și corespunderea prevederilor atacate cu dispozițiile constituționale,

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

a c o n s t a t :

La 23 decembrie 1994 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea organică nr. 344-XIII privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri). În articolul I alineatul (4) din Legea menționată este prevăzut dreptul populației Găgăuziei, care constituie o parte componentă a poporului Republicii Moldova, la autodeterminare externă în cazul schimbării statutului Republicii Moldova ca stat independent.

În sesizarea sa domnul V. Nedelciuc, deputat în Parlamentul Republicii Moldova, susține că dreptul acordat minorității găgăuze prin stipularea cuprinsă în articolul 1 alineatul (4) din Legea menționată poate fi acordat doar printr-un act constituțional. El afirmă că dreptul la autodeterminare acordat minorității găgăuze reduce conținutul și aria de acțiune a suveranității naționale, constituțiile altor state unitare democratice nu acordă asemenea drepturi populației unor regiuni autonome. Deci, se susține în sesizare, prevederea articolului 1 alineatul (4) din Legea sus-numită contravine articolelor 1 și 2 din Constituția Republicii Moldova referitoare la suveranitatea, independența, unitaritatea și indivizibilitatea statului.

Examinînd textul sesizării și textul integral al Legii organice nr. 344-XIII din 23 decembrie 1994, precum și dispozițiile constituționale, Curtea Constituțională nu poate accepta interpretarea dată în sesizare articolului I alineatul (4) din Legea menționată potrivit căreia dreptul

la autodeterminare acordat minorității găgăuze reduce conținutul și aria de acțiune a suveranității naționale. În primul rând, acest drept este acordat prin Lege organică nu minorității găgăuze, ci populației Găgăuziei, unde în afară de găgăuzi locuiesc reprezentanți ai mai multor naționalități (moldoveni, ruși, ucraineni, bulgari). În al doilea rând interpretarea articolului a cărui neconstituționalitate este invocată poate fi corectă numai ținându-se seama și de prevederile altor articole ale Legii nr. 344-XIII din 23 decembrie 1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri).

În Legea numită (articolul 1 alineatul (1) se prevede că Găgăuzia, ca unitate teritorială autonomă, este parte componentă a Republicii Moldova; Găgăuzia este administrată în temeiul Constituției Republicii Moldova și actelor normative ale Adunării Populare (Halc Topluşu) a Găgăuziei, care nu vin în contradicție cu Constituția și legislația Republicii Moldova (articolul 2); pământul, subsolul, apele, regnul vegetal și cel animal, alte resurse naturale, bunurile mobile și imobile, aflate pe teritoriul Găgăuziei, sînt proprietate a poporului Republicii Moldova și constituie totodată baza economică a Găgăuziei (articolul 6). Interpretarea prevederilor articolului 1 alineatul (4) din Legea nr. 344-XIII din 23 decembrie 1994, împreună cu prevederile enumerate ale aceleiași Legi permit să se tragă concluzia că ele nu contravin articolelor 1-3 și 127 din Constituția Republicii Moldova privind suveranitatea, inalienabilitatea teritoriului și proprietatea statului Republica Moldova.

De menționat, că prevederile articolului 1 alineatul (4) se aplică numai în cazul schimbării statutului Republicii Moldova ca stat independent. Actualmente astfel de condiții nu există, de aceea nu se poate afirma că ele reduc conținutul și aria de acțiune a suveranității. Curtea Constituțională consideră că acest efect nu se va produce nici în cazul în care Republica Moldova ca stat va pierde independența, întrucît în acest caz nici suveranitatea nu va mai exista. Deci, nu se poate reduce ceea ce nu există de fapt.

Argumentul din sesizare conform căruia constituțiile altor state unitare democratice nu acordă populației unor regiuni autonome dreptul la autodeterminare externă de asemenea nu poate fi reținut. Într-adevăr, legile fundamentale ale altor state unitare democratice nu prevăd asemenea drepturi, însă în aceste state există alte realități.

Conform articolului 111 alineatul (1) din Constituția Republicii Moldova localităților din stînga Nistrului, precum și unor localități din sudul republicii le pot fi atribuite forme și condiții speciale de autonomie după statute speciale adoptate prin legi organice. Așadar, organul suprem legislativ al statului, adoptînd Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Găgăuz-Yeri), a procedat în deplină conformitate cu prevederile Constituției. În articolul III alineatul (1) din Constituție formele și condițiile speciale de autonomie, atribuite unor localități din republică, nu sînt specificate. Constituția statului reglementează relațiile sociale fundamentale, care sînt esențiale pentru instaurarea, menținerea și exercitarea puterii. Condițiile speciale de autonomie, inclusiv pentru populația Găgăuziei, parte componentă a poporului Republicii Moldova, la autodeterminare sînt detaliate în Legea organică nr. 344-XIII din 23 decembrie 1994, care a fost adoptată după intrarea în vigoare a Constituției Republicii Moldova.

Avînd în vedere cele expuse mai sus, Curtea Constituțională nu poate reține nici argumentul invocat în sesizare, potrivit căruia dreptul populației Găgăuziei la autodeterminare externă putea fi acordat doar printr-un act constituțional.

Este de remarcat că în articolul 1 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat de Adunarea Generală a ONU la 16 decembrie 1966 și ratificat de Republica Moldova la 28 iulie 1990, se prevede că toate popoarele au dreptul de a dispune de ele însele deci acordarea populației Găgăuziei, parte componentă a poporului Republicii Moldova, a dreptului la autodeterminare externă, prin Lege organică, nu contravine nici normelor internaționale.

Avînd în vedere considerentele expuse și în temeiul articolului 26

din Legea cu privire la Curtea Constituțională,

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

H O T Ă R Ă Ș T E:

1. Prevederile articolului 1 alineatul (4) din Legea nr. 344-XIII din 23 decembrie 1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) nu contravin Constituției Republicii Moldova.

2. Hotărîrea se comunică Președintelui Republicii Moldova, Președintelui Parlamentului Republicii Moldova, Președintelui Adunării Populare a Găgăuziei și domnului Vasile Nedelciuc, deputat în Parlamentul Republicii Moldova.

3. Hotărîrea este definitivă și se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova în termen de 10 zile de la data adoptării.

PREȘEDINTELE

CURȚII CONSTITUȚIONALE

Pavel Barbat

Opinia separată a judecătorului Curții Constituționale
asupra dosarului cu privire la constituționalitatea articolului 1
alineatul (4) din Legea nr. 344-XIII din 23 decembrie 1994 privind
statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri)

Examinînd dosarul în cauză, Curtea Constituțională avea obligațiunea să constate, dacă alineatul (4) al articolului 1 din Legea privind statutul special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) în redacția: "În cazul schimbării statutului Republicii Moldova ca stat independent, poporul Găgăuziei are dreptul la autodeterminare externă", nu contravine prevederilor Constituției, care stipulează că "Republica Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil".

În procesul examinării acestui caz este necesar să se țină cont de următoarele prevederi ale Constituției: alineatul (1) al articolului 1 care stipulează, că Republica Moldova este un stat suveran și independent unitar și indivizibil; articolul 2 potrivit căruia suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție, și că nici o persoană particulară, nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic, sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în numele propriu; alineatul (1) al articolului 3 care prevede că teritoriul Republicii Moldova este inalienabil; alineatul (1) al articolului 8 potrivit căruia Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte; alineatul (1) al articolului 10 în baza căruia statul are ca fundament unitatea poporului Republicii Moldova, iar Republica Moldova este Patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi.

În sesizare se menționează corect, că problemă privind schimbarea statutului țării și, ca urmare, cedarea parțială sau totală a suveranității de stat, inclusiv asupra întregului teritoriu sau asupra unei părți a acestuia, sînt în exclusivitate probleme de ordin constituțional, iar alineatul (4) al articolului 1 din Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) reduce conținutul și aria de acțiune a suveranității naționale, care este exercitată de poporul fiecărui stat în orice moment asupra propriului său teritoriu.

Analiza comparativă a textului Legii menționate și prevederilor Constituției referitoare la noțiunea de "popor al Republicii Moldova", denotă a discrepanță dintre aceste două acte normative.

Poporul - ca formă superioară de comunitate umană, inconfundabilă cu alte colectivități - nu este un fenomen exclusiv etnic sau biologic. El este o realitate complexă și este totodată produsul unui îndelungat proces istoric, avînd la baza comunitatea de origine etnică, de limba, de cultura, de religie, de factură psihică, de viață, de tradiții și de idealuri, dar mai ales trecutul istoric și voința de a fi împreună a

celor ce au conviețuit pe un anumit teritoriu.

Aceste premise sînt consfințite în mod explicit în articolul 10 al Constituției: statul are ca fundament unitatea poporului Republicii Moldova. Republica Moldova este Patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi.

Cu alte cuvinte, Constituția țării recunoaște că acest teritoriu este populat numai de un singur popor - poporul Republicii Moldova.

Statul moldovenesc recunoaște și garantează persoanelor de diferite naționalități dreptul la identitate.

În spiritul democrației autentice - ca formă de guvernămînt unică și ireversibilă - articolul 10 alineatul (2) din Constituție proclamă că statul recunoaște și garantează dreptul tuturor cetățenilor la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.

Acest drept, recunoscut de stat și garantat prin Constituție, nu trebuie să degenereze în privilegii. Iată de ce e necesar să se precizeze că măsurile de protecție, luate de stat pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor, aparținînd altor etnii decît cea majoritară, trebuie să fie conformare cu principiile egalității și nediscriminării lor în raport cu ceilalți cetățeni ai statului.

Lansarea în preambulului Legii privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) a noțiunii de "popor găgăuz", noțiune care, fiind dezvoltată ulterior în alineatul (4) al articolului 1 din aceeași Lege în noțiunea de "poporul Găgăuziei" cu drept de autoadministrare externă în cazul schimbării statutului Republicii Moldova, aduce, în opinia mea, prejudecii suveranității statutului unitar moldovenesc și este neconstituțională.

Un alt argument în favoarea declarării prevederilor articolului 1 alineatul (4) din Legea amintită drept neconstituționale îl constituie și faptul că stipularea "în cazul schimbării statutului Republicii Moldova" condiționează existența stabilității și duce la abandonarea unor atribute ale suveranității statului.

Alineatul (1) al articolului 1 din Constituție, precizînd structura statului moldovenesc arată că aceasta este "unitar și indivizibil". El este unitar în sensul că, fiind organizat pe baza principiului unității, are un singur centru de impulsuri, un ansamblu unic de instituții cu putere de decizie publică și juridică; există, cu alte cuvinte, un singur organ legislativ, un singur executiv și o singură autoritate judecătorească. El este indivizibil, în sensul că nu poate fi segmentat, nu poate face obiectul unei divizări, totale sau parțiale.

Principiile enunțate nu fac parte din arsenalul retorismului propagandistic, mai condamnabil decît lipsa principiilor. Aceste dimensiuni politice și juridice sînt detaliate și adunate într-un sistem de garanții constituționale, care asigură funcționalitatea lor: a) consacrarea egalității cetățenilor fără nici o discriminare în fața legii și autorităților publice (articolul 16 alineatul (2)); b) statuarea principiului descentralizării serviciilor publice (articolul 109) în administrația publică din unitățile administrativ-teritoriale; c) recunoașterea dreptului la cultivarea limbii materne și la folosirea acesteia în fața organelor de urmărire penală și a justiției (articolul 118 alineatul (2)); d) garantarea dreptului de asociere, inclusiv: în partide politice fără nici un fel de restricții de factură etnică (articolul 41); e) consacrarea ca drept fundamental a libertății conștiinței, a autonomiei cultelor religioase față de stat (articolul 31); consfințirea obligativității de a interpreta și aplica dispozițiile constituționale privitoare la drepturile și libertățile cetățenilor în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele la care Republica Moldova este parte, precum și stipularea primatului reglementărilor internaționale față de cele interne, dacă între pactele și tratatele privitoare la drepturile omului la care Republica Moldova este parte și legile interne există neconcordanțe.

Articolul III din Constituție, care stipulează că "localităților din stînga Nistrului, precum și unor localități din sudul Republicii Moldova, le pot fi atribuite forme și condiții speciale de autonomie după statute

speciale adoptate prin "legi organice" nu poate fi folosit de nimeni, inclusiv de Parlament, ca instrument de subminare a statalității Republicii Moldova. Suveranitatea este inalienabilă, deoarece ceea ce se transmite organelor reprezentative, inclusiv unor forme speciale de autonomie, nu este decât o formă de exercitare a acesteia. Suveranitatea este indivizibilă, deoarece nu poate fi fragmentată și distribuită atât unor grupuri, cât și unei persoane.

Suveranitatea nu este un cuvânt magic, ea exprimă dreptul statului de a decide. Suveranitatea nu poate fi însă nici un pretext de arbitrar, de voluntarism, de aroganță sau de autoconsolare.

Nu rezistă nici referințele hotărîrii Curții Constituționale în problema dată la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat de Adunarea Generală a ONU la 16 decembrie 1996, precum că acordarea poporului Găgăuziei a dreptului la autodeterminare externă nu ar contraveni normelor internaționale, deoarece, după cum s-a menționat, Constituția recunoaște unitatea poporului Republicii Moldova, care nu poate fi divizat în mai multe popoare, inclusiv în "poporul Găgăuziei".

Acest pact, precum și alte documente internaționale necesită a fi corelate cu obligația ce revine statelor în privința apărării drepturilor omului. Când însă se vorbește la dreptul de autodeterminare, el este apreciat ca drept individual. De altfel, într-o strictă logică juridică, orice drept sau libertate colectivă este un drept sau libertate individuală, numai că el nu se poate exercita decât prin asociere.

Avînd în vedere cele expuse, consider, că sesizarea deputatului în Parlament, domnul Vasile Nedelciuc, este întemeiată iar prevederile alineatului (4) din articolul 1 al Legii privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) din 23 decembrie 1994 nr. 344-XIII sînt neconstituționale, deoarece contravin articolului 1 alineatul (1), articolului 2, articolului 3 alineatul (1), articolului 8 și articolului 10 alineatul (1) din Constituția Republicii Moldova.

Judecătorul Curții Constituționale

Gheorghe Susarenco